

Pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla i zaštita tog prava

Tadić, Ante

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:283798>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET**

Studijski centar za javnu upravu i javne financije

Studij javne uprave

Ante Tadić

**PRAVO DJETETA NA SAZNANJE VLASTITOG
PODRIJETLA I ZAŠTITA TOG PRAVA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Barbara Preložnjak

Zagreb, 2023.

SAŽETAK

Cilj ovog rada je analizirati norme Obiteljskog zakona i Konvencije o pravima djeteta kojima je regulirano pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla, te kako hrvatski zakonodavac te norme primjenjuje u svom zakonodavstvu. Detaljnije će se analizirati način utvrđivanja majčinstva i očinstva, odnosno tko se smatra majkom, a tko ocem djeteta, te tko sve ima pravo osporavati majčinstvo, odnosno očinstvo djeteta, uključujući slučajeve začeca djeteta uz medicinski pomognutu oplodnju. Također ćemo obraditi neke slučajeve prakse Europskog suda za ljudska prava, te vidjeti kakav su utjecaj one imale na hrvatskog zakonodavca.

Ključne riječi: pravo djeteta, podrijetlo, utvrđivanje, osporavanje, majčinstvo, očinstvo

ABSTRACT

The aim of this paper is to analyze the norms of the Family Law and the Convention on the Rights of the Child, which regulate the child's right to know their own origin, and how the Croatian legislator applies these norms in its legislation. The methods of determining motherhood and paternity will be analyzed in detail, including who is considered the mother and who is considered the father of the child, and who has the right to challenge the motherhood or paternity of the child, including cases of child conception through medically assisted insemination. We will also discuss some cases from the practice of the European Court of Human Rights and examine the influence they had on the Croatian legislator.

Keywords: child's right, origin, determination, disputing, maternity, paternity

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PRAVO DJETETA NA SAZNAVJE VLASTITOG PODRIJETLA	2
2.1. Konvencija o pravima djeteta	5
3. UTVRĐIVANJE MAJČINSTVA	7
3.1. Utvrđivanje majčinstva sudskom odlukom	8
4. UTVRĐIVANJE OČINSTVA	9
4.1. Presumirano (bračno) očinstvo	10
4.2. Priznanje očinstva	10
4.3. Utvrđivanje očinstva sudskom presudom	13
5. SUDSKA PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA	14
5.1. Predmet Mikulić protiv Hrvatske	15
5.2. Predmet Krušković protiv Hrvatske	17
6. MAJČINSTVO I OČINSTVO DJETETA ZAČETOG MEDICINSKI POMOGNUTOM OPLODNJOM.....	20
7. OSPORAVANJE PODRIJETLA DJETETA.....	21
7.1. Oспорavanje majčinstva	21
7.2. Oспорavanje očinstva	22
8. ZAKLJUČAK.....	26
9. LITERATURA	27

1. UVOD

Svako dijete ima pravo na saznanje vlastitog podrijetla i pravo na skrb oba roditelja. Utvrđivanje podrijetla djece u Republici Hrvatskoj utvrđuje se Obiteljskim zakonom (dalje u tekstu: ObZ).¹ Djeca potječu od majke i oca, a obiteljsko zakonodavstvo uređuje način na koji se utvrđuje i raspravlja o podrijetlu djece. Majčinstvo se može utvrditi presumpcijom majčinstva² i sudskom odlukom³, a očinstvo presumpcijom očinstva ako je dijete rođeno u braku ili priznanjem i sudskom odlukom ako je dijete rođeno izvan braka.⁴ Pravno utvrđivanje podrijetla djeteta dovodi do utvrđivanja obiteljskog statusa djeteta i ostvarivanja roditeljske skrbi, stvarajući uvjete za ostvarivanje najboljeg interesa djeteta. Utvrđivanje podrijetla djeteta važno nam je iz nekoliko razloga, a neki od njih su pravni razlozi, posebno kada su u pitanju prava roditeljstva, nasljeđivanja i imovine, te kako bi se mogla osigurati prava i obaveze roditelja prema djetetu, medicinski razlozi, poznavanje biološkog podrijetla djeteta može biti važno i iz medicinskih razloga jer neke genetske bolesti imaju obiteljsku komponentu te ukoliko se utvrdi genetsko podrijetlo djeteta to može pomoći liječnicima u pružanju bolje medicinske skrbi i praćenju potencijalnih zdravstvenih problema. Imamo i emocionalne razloge, dijete može osjećati potrebu da zna tko su njegovi biološki roditelji kako bi bolje razumio svoj identitet i porijeklo, ta saznanja mogu biti važna djetetu u oblikovanju njegova samopouzdanja i emocionalnog blagostanja i samo poznavanje vlastitog podrijetla može mu pomoći da bolje razumiju svoju kulturu, jezik, povijest i tradiciju. Pitanje utvrđivanja podrijetla djeteta i pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla predstavlja kompleksno i osjetljivo pravno pitanje koje se tiče osnovnih ljudskih prava, obiteljskih odnosa i identiteta. Ovaj rad istražuje različite aspekte ovog pitanja, pružajući uvid u ključne zakonodavne okvire, međunarodne konvencije i sudske presude koje oblikuju pristup utvrđivanju majčinstva i očinstva, osobito u kontekstu medicinski pomognute oplodnje i osporavanja podrijetla djeteta.

Drugo poglavlje počinje analizom prava djeteta na saznanje vlastitog podrijetla, istražujući kako međunarodni pravni dokumenti, kao što je Konvencija o pravima djeteta, priznaju važnost ovog prava i postavljaju smjernice za njegovo ostvarivanje.

Nadalje, treće i četvrto poglavlje usredotočuju se na konkretnu problematiku utvrđivanja majčinstva i očinstva, pri čemu se analizira kako pravni sustav tretira ovo pitanje, uključujući i

¹ Obiteljski zakon, Narodne novine 103/15, 98/19, 47/20, 49/23

² Ibidem, čl. 58.

³ Ibidem, čl. 59. st. 1.

⁴ Ibidem, čl. 60.

medicinski pomognutu oplodnju. Ovdje ćemo istražiti različite pristupe i standarde koji se primjenjuju u postupcima utvrđivanja majčinstva i očinstva, kao i kako se ta prava mogu ostvariti ili osporiti.

U petom poglavlju obradit ćemo sudsku praksu Europskog suda za ljudska prava i njegove presude koje su oblikovale pravni okvir za utvrđivanje podrijetla djeteta. Analizirat ćemo kako su odluke ovog suda utjecale na zaštitu prava djeteta na saznanje vlastitog podrijetla i na pravnu sigurnost roditelja, kao i promjene do kojih je došlo u hrvatskom zakonodavstvu zbog tih presuda.

U šestom poglavlju posebno ću pažnju posvetiti majčinstvu i očinstvu djeteta koje je začeto medicinski pomognutom oplodnom, te ću detaljnije objasniti kako se pristupa utvrđivanju roditeljskog statusa u takvim slučajevima.

Na kraju, u zadnjem, sedmom poglavlju, obradit ću temu osporavanja podrijetla djeteta, istražujući pod kojim uvjetima i na koji način roditelji ili druge strane mogu osporiti priznato očinstvo ili majčinstvo te kako se ta osporavanja razmatraju i rješavaju u pravnom sustavu.

Kroz ovaj rad, pokušat ćemo dublje razumjeti kompleksnost i osjetljivost pitanja utvrđivanja podrijetla djeteta i prava djeteta na saznanje vlastitog podrijetla, istražujući različite perspektive, zakonske okvire i praktične izazove koji oblikuju ovo područje prava i obiteljskih odnosa.

2. PRAVO DJETETA NA SAZNANJE VLASTITOG PODRIJETLA

Pravo djece na saznanje vlastitog podrijetla te pravo na roditeljsku skrb dvije su ključne komponente prava na poštivanje obiteljskog života djece.⁵ Ona su donekle međuovisna: pravo djeteta na poznavanje roditelja osigurano je roditeljskom skrbi. Međutim, ponekad su ta prava zasebna, primjerice, kod djece koja su posvojena ili rođena medicinski potpomognutom oplodnjom.⁶ Pravni sustav omogućuje djetetu da utvrdi ili ospori svoje podrijetlo od oca ili majke, iako je to pravo čak nekad u praksi i ograničeno, na primjer vremenskim rokom za podnošenje tužbe. Pravo djeteta da sazna vlastito podrijetlo nije nužno iznad obiteljskih

⁵ Agencija Europske unije za temeljna prava i Vijeće Europe, Priručnik o pravima djeteta u europskom pravu, Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2016., str. 74.

⁶ Ibidem

odnosa, ali mu to pravo ne smije biti uskraćeno. To znači da u slučajevima gdje postoji konflikt između prava djeteta na saznanje vlastitog podrijetla i drugih obiteljskih zakona ili interesa, sudovi bi se služili tehnikom odvagivanja, odnosno donijeli bi odluku uzimajući u obzir sve relevantne činjenice kako bi zaštitili dobrobit djeteta i obitelji.⁷ Djeca su subjekti, odnosno nositelji prava. Takva slika prvenstveno se oslanja na djetetovo pravo sudjelovanja u odlukama koje ga se tiču, a koje su u skladu s djetetovim stupnjem zrelosti. Velik dio europske sudske prakse proizlazi iz parničnih postupaka koje su pokrenuli zakonski zastupnici djece s obzirom na pravnu sposobnost djece. Pravna sposobnost djece odnosi se na njihovu sposobnost da samostalno obavljaju pravne radnje. Prema Zakonu o parničnom postupku (dalje u tekstu: ZPP)⁸, stranku koja nema parničnu sposobnost, zastupa njezin zakonski zastupnik.⁹ Postupak se pokreće uzimajući u obzir pravnu sposobnost djeteta kako bi se osiguralo da se donese pravedna odluka koja odražava interese i sposobnosti samog djeteta. Djeca se rađaju s temeljnim slobodama i pravima koja pripadaju svim ljudskim bićima. No, s obzirom na tjelesnu i psihičku nezrelost nameće se potreba isticanja posebnih prava djeteta na zaštitu koja proizlaze upravo iz te činjenice. Odnosi između roditelja i djece zasnivaju se samim rođenjem djeteta. Tada nastaje pravni odnos roditelja i djeteta. Pravnim pravilima se uređuje pitanje podrijetla djeteta od oca i majke. Određene činjenice kao što su podaci o rođenju djeteta (osobno ime, spol, mjesto rođenja) i podaci o roditeljima djeteta (osobno ime, datum i mjesto rođenja, državljanstvo) upisuju se u maticu rođenih. Uvidom u maticu rođenih može se doznati više informacija o djetetovom rođenju.¹⁰ Pravo na saznanje vlastitog podrijetla smatra se izvornim pravom djeteta. Pravo djeteta da sazna svoje podrijetlo utvrđuje Konvencija o pravima djeteta (dalje u tekstu: KPD)¹¹. Odmah nakon rođenja djeteta mora biti upisano u matične knjige te mu se mora jamčiti pravo na ime, pravo na državljanstvo i, koliko je to moguće, pravo da zna za svoje roditelje i da uživa njihovu skrb.¹² Utvrđivanjem podrijetla djeteta uspostavlja se obiteljsko-pravni odnos u kojem nastaju prava i obaveze kako od roditelja prema djetetu tako i od djeteta prema roditelju. Razlikujemo podrijetlo djeteta od majke, majčinstvo i podrijetlo od oca, očinstvo. Pravnim pravilima je uređeno koja žena se smatra majkom djeteta, a koji muškarac se smatra ocem djeteta. U obiteljskim odnosima,

⁷ Hrabar, Dubravka; Prava djece u obitelji (1994.), str. 266.

⁸ Zakon o parničnom postupku, Narodne novine SL SFRJ 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, i NN 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22

⁹ Ibidem, čl. 80.

¹⁰ Zakon o državnim maticama, Narodne novine 96/93, 76/13, 98/19, 133/22, čl. 9.

¹¹ Konvencija o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, br. 15/90., Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 12/93., 20/97.

¹² KPD, op. cit. (bilj. 11.), čl. 7.

podrijetlo može biti važan faktor, ali nije uvijek presudan jer obiteljski odnosi mogu nastati i temeljiti se na različitim čimbenicima, uključujući biološko podrijetlo, posvojenje i pravni odnos između roditelja i djeteta.¹³ U Konvenciji o pravima djeteta se govori, prije svega, o obvezama odraslih u odnosu prema djetetu kao i o obvezama brojnih društvenih čimbenika glede zaštite djeteta. To je prvi dokument u kojemu se djetetu pristupa kao subjektu s pravima, a ne samo kao osobi koja treba posebnu zaštitu. Da budem precizniji, svako dijete je fizička osoba i stječe subjektivitet (pravnu osobnost) samim rođenjem. Pravna osobnost omogućuje djetetu da ima određena prava i obaveze prema zakonu. Dakle, iako je dijete fizička osoba koja subjektivitet stječe rođenjem, ono i dalje ima određena prava kao subjekt s pravima, uključujući prava koja se odnose na njihovu dobrobit, razvoj i zaštitu. Djeca su temelj obitelji, bilo da se radi o bračnoj ili izvanbračnoj zajednici jer pravne odnose odraslih osoba koje ne vežu djeca ne možemo ni nazvati obiteljskim odnosima. Pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla u Republici Hrvatskoj regulirano je raznim zakonima, uključujući ObZ i Zakon o medicinski pomognutoj oplodnji (dalje u tekstu: ZMPO)¹⁴. Konkretno, u vezi s pravom djeteta na saznanje vlastitog podrijetla relevantan nam je članak 84. Obiteljskog zakona koji nam kaže da dijete ima pravo na ostvarivanje osobnih odnosa s roditeljima kao i pravo na točnu informaciju o važnim okolnostima u vezi s roditeljima.¹⁵ Ova odredba jasno priznaje pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla i identiteta. Važno je napomenuti da ova odredba ostavlja prostor za iznimke kada interesi djeteta zahtijevaju da se informacije o podrijetlu zadrže povjerljive ili se ograniče. To može biti slučaj ako bi saznanje o podrijetlu moglo štetiti djetetu ili obitelji na neki način. Zakonska norma prilično je nejasna glede osoba koje su dužne tu informaciju dati.¹⁶ Iznimke u pravu djeteta na saznanje vlastitog podrijetla u situacijama kad interesi djeteta ili obitelji zahtijevaju povjerljivost ili ograničenje informacija mogu se primijeniti u specifičnim okolnostima kako bi se zaštitila dobrobit djeteta ili obitelji.¹⁷ Takve iznimke mogu uključivati sljedeće situacije: zaštita od štete, izuzetno, ako se utvrdi da bi saznanje o podrijetlu moglo ozbiljno naštetiti emocionalnom ili psihološkom stanju djeteta, teško poremetiti obiteljske odnose ili uzrokovati druge ozbiljne štetne posljedice, može se donijeti odluka da se informacije zadrže ili ograniče, očuvanje obiteljskog mira, u nekim slučajevima, očuvanje obiteljskog mira i stabilnosti može biti prioritet. Ako bi otkrivanje podrijetla dovelo do razdvajanja ili narušavanja obiteljskih odnosa, sud može uzeti

¹³ Hrabar, op. cit. (bilj. 7.), str. 266.

¹⁴ Zakon o medicinski pomognutoj oplodnji, Narodne novine 86/12

¹⁵ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 84. st. 4.

¹⁶ Hrabar, Dubravka; Korać Graovac, Aleksandra. Obiteljsko pravo i matičarstvo (2019.), str. 100.

¹⁷ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 112. st. 2.

u obzir te čimbenike prilikom donošenja odluke o saznanju podrijetla, sudjelovanje svih strana, u nekim situacijama, zahtjevi darivatelja sperme ili darivateljice jajnih stanica također se uzimaju u obzir. Ako su darivatelji željeli ostati anonimni ili nisu pristali na otkrivanje njihovog identiteta, to može utjecati na odluku. Važno je napomenuti da se odluke o ograničavanju informacija o podrijetlu djeteta donose pažljivo i obično uz sudsku intervenciju kako bi se osiguralo da se zaštite svi relevantni interesi, uključujući prava djeteta, prava darivatelja i dobrobit obitelji. Odluke se obično donose u cilju postizanja ravnoteže između prava djeteta na saznanje vlastitog podrijetla i drugih relevantnih interesa i potreba. Također važan nam je i članak 15. Zakona o medicinski pomognutoj oplodnji koji kaže da osoba začeta i rođena uz pomoć medicinski pomognute oplodnje darovanom sjemenom stanicom ili darovanom jajnom stanicom ili darovanim zametkom, ako je navršila osamnaest godina ima pravo na uvid u upisnik podataka o začeću i svim podacima o svome biološkom podrijetlu, uključujući i podatak o identitetu darivatelja sjemene stanice, odnosno darivatelja zametka.¹⁸ Roditelji čije je dijete začeto i rođeno medicinski pomognutom oplodnjom dužni su najkasnije do djetetove osamnaeste godine života upoznati ga s navedenom činjenicom.¹⁹ Međutim, s druge strane, darivateljica i darivatelj spolnih stanica, odnosno zametka nemaju pravo znati identitet žene i djeteta za čiju medicinski pomognutu oplodnju, odnosno rođenje je korišten njihov genetski materijal. Također, darivateljica i darivatelj spolnih stanica, odnosno zametka nemaju nikakve obiteljsko pravne niti druge obveze niti prava prema djetetu začetom uz korištenje njihovih spolnih stanica.²⁰ Hrvatski zakonodavac pokušava uskladiti prava djeteta na saznanje vlastitog podrijetla s drugim važnim interesima, uključujući privatnost i dobrobit djeteta i obitelji. To znači da se odluke o otkrivanju identiteta darivatelja sperme i jajnih stanica temelje na pravnom okviru koji uzima u obzir interese svih strana uključenih u proces medicinski pomognute oplodnje. To znači da zakon štiti pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla, ali uzima u obzir i druge važne interese kako bi se osigurala dobrobit djeteta i obitelji.

2.1. Konvencija o pravima djeteta

¹⁸ ZMPO, op. cit. (bilj. 14.), čl. 15. st. 1.

¹⁹ Ibidem, čl. 15. st. 2.

²⁰ Ibidem, čl. 19. st. 5.

KPD je međunarodni pravni akt koji je po hijerarhiji pravnih akata iznad zakona i obvezuje stranke na pridržavanje njezinih odredaba te uključuje pravo nadziranja primjene u državama koje su ju prihvatile i ratificirale.²¹ Pri donošenju svih odluka ili izvršenju postupaka koji utječu na dijete, ili na djecu kao skupinu, najvažnija mora biti dobrobit djeteta. To se odnosi kako na odluke koje donose vladina, upravna ili zakonodavna tijela, tako i na odluke koje donosi obitelj. Prava djeteta moraju poznavati i uzimati u obzir svi građani države, i odrasli i djeca. Međutim, bezuvjetno ih moraju znati i poštivati oni koji žive i rade s djecom, koji su u svakodnevnom kontaktu s njima i koji u značajnoj mjeri utječu na stvaranje okruženja u kojemu dijete odrasta i razvija se kao ličnost. Jednako tako, sva djeca, dakle sve osobe mlađe od 18 godina, moraju biti upoznate s temeljnim pravima djeteta kako bi postale svjesne svojih prava, načina njihova stjecanja, ali i zaštite u slučaju njihova ugrožavanja od strane drugoga. Istodobno, stjecanjem spoznaja o osobnim pravima, djeca trebaju graditi stav o osobnoj odgovornosti prema poštivanju prava drugoga.²² KPD jamči djetetu, koliko je to moguće, pravo da zna za svoje roditelje i uživa njihovu skrb.²³ KPD-om se uvode novi obiteljsko pravni standardi, na primjer najbolji interes djeteta²⁴ i pojmovi, na primjer zajednička odgovornost roditelja²⁵, dječje se potrebe kategoriziraju i dobivaju svoje pravno obilježje a države se obvezuju na poduzimanje potrebitih mjera za provedbu potpisanog dokumenta. Republika Hrvatska, kao stranka KPD-a, uvrstila se među one napredne zemlje koje su preuzele obvezu osiguranja i zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda. Poštivanje, zaštita i promicanje ljudskih prava zadatak je koji proizlazi iz hrvatskoga Ustava, a o njegovu ostvarenju ovisi sigurnost i dobrobit današnjeg pučanstva, kao i budućih naraštaja. U KPD-u govori se, prije svega, o obvezama odraslih u odnosu prema djetetu kao i o obvezama brojnih društvenih čimbenika glede zaštite djeteta. To je prvi dokument u kojemu se djetetu pristupa kao subjektu s pravima, a ne samo kao osobi koja treba posebnu zaštitu.

KPD nije običan katalog prava djeteta, nego je to popis obveza koje države moraju ispunjavati spram djeteta.²⁶ Kao što se može vidjeti, međunarodni dokumenti o pravima djece najčešće su programatskog karaktera. Njihova vrijednost ipak je značajna jer su zaključci potpisani na najvišoj razini svjetske zajednice. Poštivanjem potpisanih međunarodnih dokumenata u vezi sa

²¹ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, čl. 134.

²² KPD, op. cit. (bilj. 11.)

²³ Ibidem, čl. 7.

²⁴ Ibidem, čl. 3.

²⁵ Ibidem, čl. 18.

²⁶ KPD, op. cit. (bilj. 11.)

zaštitom prava i interesa djece ostvaruje se različitim intenzitetom u pojedinim krajevima svijeta, pa se stječe dojam obeshrabrujućeg raskoraka između proglašениh načela i njihove stvarne primjene. Nakon svega navedenog, potrebno je vidjeti kakva je uistinu zaštita prava djeteta izvan ovako lijepo formuliranih odredbi međunarodnih deklaracija i sporazuma u svakidašnjem životu.²⁷ Temelj pravosuđa koji je naklonjen djeci je samo djetetovo sudjelovanje u postupku, zahtjev da ga se razumije i poštovanje njegovog privatnog i obiteljskog života. Samim sudjelovanjem djeteta u postupku pretpostavlja se da je ono upoznato sa svojim pravima koji su relevantni za konkretan postupak. Najbolji interes djeteta je pravni standard koji se teži ostvariti, a koji je to najbolji interes djeteta ovisit će o tome kako spornu situaciju vidi dijete te kako se poštuje djetetovo pravo na dostojanstvo, slobodu i jednako postupanje. Govoreći o načelu zaštite djetetova dostojanstva, državnim tijelima se nalaže da prema djeci postupaju s posebnom brigom, osjetljivošću i posebnom pozornošću s obzirom na njihovu situaciju. Dijete ima pravo da bude saslušano i izrazi svoje mišljenje, odnosno kada god dijete ima dostatan stupanj zrelosti da razumije stvari o kojima je riječ, pravo da dijete bude saslušano se mora ostvariti pri čemu saslušanje djeteta treba biti prilagođeno njegovoj dobi i načinu komunikacije. Sve što dijete izjavi, treba ipak uzeti u obzir s određenom dozom pažnje s obzirom na njegovu dob i zrelost. Djetetov najbolji interes mora se štiti na više načina, na primjer izbjegavanjem neosnovana odugovlačenja slučaja ili odlukom suca da radi zaštite i dobrobiti djeteta ono ne treba dati svoj iskaz. Dijete u sudskom postupku mora uživati sva priznata prava na najvišoj mogućoj razini, uzimajući u obzir djetetovu zrelost i okolnost slučaja.²⁸

3. UTVRĐIVANJE MAJČINSTVA

Podrijetlo djeteta od majke naziva se majčinstvo. Pitanje podrijetla djeteta od majke u načelu nije sporno zbog same evidentne činjenice poroda djeteta. Utvrđivanjem podrijetla djeteta od majke vrijedi pravilo da se djetetovom majkom smatra žena koja ga je rodila. U načelu se smatra da podrijetlo djeteta od majke nije sporno zbog samog poroda.²⁹ Zakon propisuje da se majkom djeteta smatra žena koja ga je rodila.³⁰ Nedavno je Ustavni sud Republike Hrvatske ukinuo odredbu kojom se majkom djeteta smatra žena koja ga je rodila. Znači, u odnosu na prošlu, neoborivu presumpciju da je majka djeteta žena koja ga je rodila, zakonodavac uvodi oborivu

²⁷ Čubelić, Ivan; Prava djece u međunarodnim dokumentima (1994.)

²⁸ Hrabar, Dubravka; Zaštita djece u kaznenom postupku u promišljanjima o pravosuđu naklonjenom djeci (2018.)

²⁹ Hrabar, D., Korać Graovac, A., op. cit. (bilj. 16.), str. 64.

³⁰ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 58.

presumpciju.³¹ Navedena oboriva presumpcija zamijenila je prijašnju neoborivu presumpciju koja je bila odraz široko primjenjivog rimskog načela: mater semper certa est³², odnosno da je majka djeteta uvijek poznata to jest da je majka djeteta žena koja ga je rodila. Smatram da s prošlom, neoborivom presumpcijom, zakonodavac nije bio dovoljno jasan, odnosno da je za prirodno začće trebala ostati neoboriva presumpcija, majka jest, a iznimku u slučaju začće djeteta medicinski pomognutom oplodnjom trebao dodati kao mogućnost, odnosno treba reći da se majkom djeteta smatra žena koja ga je rodila. Sva nedoumica nastala je zbog takvih odredbi o majčinstvu nastalom uz pomoć medicine, gdje se određuje da je majka žena koja dijete jest rodila, bez obzira na podrijetlo darovane jajne stanice ili darovanog zametka.³³ Nije dopušteno osporavati majčinstvo djeteta začetog medicinski pomognutom oplodnjom ako su prethodno pribavljeni svi potrebni pristanci.³⁴ Takva situacija ide na štetu mnogim ženama koje rađaju svoje dijete prirodnim putem, gdje se pretpostavlja da su majke, a ne da one to doista i jesu.³⁵

3.1. Utvrđivanje majčinstva sudskom odlukom

Majčinstvo djeteta, osim presumpcijom, može se utvrditi i sudskom odlukom.

Tužbu zbog utvrđivanja majčinstva može podnijeti: dijete, žena koja sebe smatra majkom djeteta, Hrvatski zavod za socijalni rad.³⁶

Ako osoba za koju se tvrdi da je majka djeteta nije živa, tužba radi utvrđivanja majčinstva podnosi se protiv njezinih nasljednika.³⁷ Tužbu radi utvrđivanja majčinstva dijete može podnijeti do navršene 25 godine života.³⁸ Za vrijeme djetetove maloljetnosti tužbu u njegovo ime može podnijeti osoba koja ga zastupa na temelju zakona, tj. zakonski zastupnik.³⁹ Žena

³¹ Odluka i Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-3941/2015 i dr. od 18. travnja 2023. i dva izdvojena mišljenja sudaca.

Dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/odluka-i-rjesenje-ustavnog-suda-republike-hrvatske-broj-u-i-3941-2015-i-dr-od-18-travnja-2023-i-dva-izdvojena-misljenja-sudaca/4>

³² Petrak, M. Pravne regule "mater semper certa est" i "pater is est quem nuptiae demonstrant" u suvremenom kontekstu (2013.)

Dostupno na <https://informativator.hr/strucni-clanci/mater-semper-certa-est-lat-majka-je-uvijek-poznata-32b1d61c-b41a-42db-a054-459166a78131>

³³ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 82. st. 1.

³⁴ Ibidem, čl. 82. st. 2.

³⁵ Hrabar, D., Korać Graovac, A., op. cit. (bilj. 16.), str. 66.

³⁶ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 59. st. 2.

³⁷ Ibidem, čl. 59. st. 3.

³⁸ Ibidem, čl. 383. st. 1.

³⁹ Ibidem, čl. 383. st. 2.

koja sebe smatra majkom djeteta može podnijeti tužbu radi utvrđivanja majčinstva do navršene 18 godine djetetova života.⁴⁰ U slučaju da majka nije živa, tužba radi utvrđivanja majčinstva podnosi se protiv njezinih nasljednika u roku godine dana od smrti osobe za koju se tvrdi da je majka ili u roku od 6 mjeseci od pravomoćnosti rješenja o nasljeđivanju.⁴¹ Tužbu za utvrđivanje majčinstva može podnijeti Hrvatski zavod za socijalni rad do 18 godine života djeteta.⁴²

4. UTVRĐIVANJE OČINSTVA

U odnosu na podrijetlo djeteta od majke koje u načelu nije sporno, podrijetlo od oca se češće dovodi u pitanje. Kada je riječ o podrijetlu od oca, razlikuju se dvije situacije. Jedna se odnosi na utvrđivanje podrijetla djeteta od oca kad je dijete rođeno za vrijeme braka, a druga situacija se odnosi kad je dijete rodila žena koja nije udana. Očinstvo se može utvrditi: presumpcijom bračnog očinstva, priznanjem ili sudskom odlukom.⁴³

ObZ sadržava za spor o utvrđivanju očinstva posebne odredbe u odnosu na ZPP. Međutim pažnju zaslužuje posebna odredba ZPP-a čiji je smisao ostvarenja načela ekonomičnosti i ostvarenje djetetova prava na saznanje vlastitog podrijetla.⁴⁴ Sud, stranke i drugi sudionici moraju nastojati da se postupak provede bez odugovlačenja, u razumnom roku i sa što manje troškova.⁴⁵ Načelo ekonomičnosti jedno je od osnovnih pravila za svaku društvenu aktivnost. Ono traži da se sa što manje vremena, što manje utrošenog rada i materijalnih sredstava postigne što povoljniji rezultat.⁴⁶ U procesnom pravu načelo ekonomičnosti u neposrednoj je vezi s postulatом kvalitete sudske zaštite, a obveza je suda u provođenju ovog načela da postupak provede bez odugovlačenja, u razumnom roku i sa što manje troškova.⁴⁷

⁴⁰ Ibidem, čl. 385. st. 1.

⁴¹ Ibidem, čl. 386.

⁴² Ibidem, čl. 387.

⁴³ Ibidem, čl. 60.

⁴⁴ Dubravka Hrabar, Nenad Hlača, Dijana Jakovac-Lozić, Aleksandra Korać Graovac, Irena Majstorović, Anica Čulo Margaletić, Ivan Šimović, "Obiteljsko pravo", Narodne novine, Zagreb, 2021, str. 142.

⁴⁵ ZPP, op. cit. (bilj. 8.), čl. 10.

⁴⁶ Zakon o općem upravnom postupku, Narodne novine 47/09, 110/21, čl. 10.

⁴⁷ Triva, Siniša; Dika, Mihajlo, Građansko parnično procesno pravo, VII. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2004., str. 759.

4.1. Presumirano (bračno) očinstvo

U hrvatskom obiteljskom zakonodavstvu ocem djeteta se smatra muž majke ako je dijete rođeno dok traje brak ili u razdoblju od 300 dana od prestanka braka⁴⁸. Kad je dijete začeto u vremenu neposrednog prestanka braka, kada su partneri u razvodu ili su se već razveli, pravni poredak presumpciju o očinstvu proširuje na razdoblje 300 dana od prestanka braka, prema uobičajenom trajanju trudnoće. U tom roku od 300 dana ako se rodi dijete, ocem djeteta smatrati će se majčin bivši muž.⁴⁹ To znači da se za svako dijete koje je rođeno u braku presumira majčin muž kao otac djeteta. Takva presumpcija u većini situacija je odraz stvarnog stanja, no ne mora odgovarati stvarnom stanju. Sama činjenica rođenja djeteta za vrijeme braka jest presumirana činjenica za koju hrvatski zakonodavac dopušta iznošenje protudokaza. Da bi se uskladilo pravno stanje sa stvarnim stanjem, pravni nam poredak dopušta da se bračno očinstvo osporava u sudskom postupku bez obzira je li dijete rođeno u prvom braku majke ili u roku od 300 dana kad je majka sklopila novi brak. Presumpcija očinstva vrijedi samo za slučaj bračnog očinstva, kad je dijete rođeno u braku, odnosno 300 dana od prestanka braka, pa majčin muž ne treba utvrđivati očinstvo svojeg djeteta. Ako majčin brak prestane smrću muža, a ona u roku od 300 dana nađe novog partnera i sklopi brak, ocem djeteta smatrat će se njezin novi muž.⁵⁰ Iako to dijete nužno ne mora biti njegovo, pravni poredak pruža zaštitu djetetova podrijetla.⁵¹

4.2. Priznanje očinstva

Kada je dijete rođeno izvan braka, najjednostavniji način utvrđivanja očinstva je priznanje. Ako je dijete mlađe od četrnaest godina, dovoljan je samo majčin pristanak na priznanje očinstva, no ukoliko je dijete starije, traži se pristanak i majke i djeteta.⁵² Očinstvo može priznati punoljetna osoba neovisno o svojoj poslovnoj sposobnosti, maloljetna osoba koja je navršila šesnaest godina ako je sposobna razumjeti značenje i pravne posljedice priznanja, maloljetna osoba mlađa od šesnaest godina uz suglasnost svog zakonskog zastupnika.⁵³ Priznanje očinstva

⁴⁸ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 61. st. 1.

⁴⁹ Ibidem

⁵⁰ Ibidem, čl. 61. st. 2.

⁵¹ Hrabar, D., Korać Graovac, A., op. cit. (bilj. 16.), str. 68-69.

⁵² ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 64. st. 1.

⁵³ Ibidem, čl. 63. st. 1.

punoljetne osobe neovisno o njegovoj poslovnoj sposobnosti znači da muškarac može priznati očinstvo čak iako je lišen poslovne sposobnosti. Ako maloljetna osoba koja je navršila šesnaest godina priznaje očinstvo, ona treba biti u stanju razumjeti koje će obaveze i odgovornosti imati kao otac djeteta, to jest da će imati roditeljsku skrb sa svim pravima i dužnostima prema djetetu.⁵⁴ No ukoliko maloljetna osoba koja je mlađa od šesnaest godina priznaje očinstvo, potrebna mu je pisana suglasnost oba zakonska zastupnika.⁵⁵ Sama izjava o priznanju očinstva neće biti dovoljna ukoliko nema pisanu suglasnost oba roditelja koji ga zastupaju. Pristanci potrebni za priznanje očinstva traže se od: punoljetne majke neovisno o njezinoj poslovnoj sposobnosti, maloljetne majke starije od šesnaest godina, ako je sposobna shvatiti značenje i pravne posljedice pristanka, maloljetne majke koja je mlađa od šesnaest godina, uz suglasnost njezina zakonskog zastupnika, djeteta starijeg od četrnaest godina kojemu se priznaje očinstvo, majke i njezina muža ako očinstvo priznaje muškarac koji sebe smatra ocem djeteta a dijete je rođeno u braku ili u roku od 300 dana od prestanka braka.⁵⁶ Zahtijevanje priznanja majke temelji se na tome što majka najbolje zna je li muškarac koji je priznao očinstvo uistinu njegov otac, a čak i da nije, samim davanjem priznanja majka štiti interes svog djeteta da ima oba roditelja. Pristanak punoljetne majke nije uvjetovan njezinom poslovnom sposobnošću.⁵⁷ Ako je majka starija od šesnaest godina, zahtijeva se njezina zrelost, odnosno da razumije ozbiljnost situacije, da shvaća značenje i pravne posljedice koje nastaju priznanjem.⁵⁸ A ako je majka mlađa od šesnaest godina dodatno se zahtijeva suglasnost njezina zakonska zastupnika.⁵⁹ Suglasnost zakonskog zastupnika daje se uz pristanak maloljetne majke. Traži se pristanak majke za priznanje očinstva kao prepreka da se ocem djeteta ne utvrdi osoba koja uistinu nije otac djeteta, već iz nekih svojih razloga tvrdi da jest. Zakonodavac zahtijeva pristanak djeteta tek ako je ono navršilo četrnaest godina ili je starije.⁶⁰ Bitno je naglasiti da pristanak djeteta mora biti njegova osobna odluka koju je dužan donijeti bez utjecaja zakonskog zastupnika. Onog trenutka kada su pribavljeni svi potrebni pristanci, matičar u maticu rođenih upisuje podatke o ocu i to kao naknadni upis.⁶¹ Priznanje očinstva smatra se jednostranim pravnim aktom kojim osoba koja se smatra ocem djeteta da izjavu o priznanju očinstva u skladu sa zakonom. Izjava o priznanju se uzima kao istinita, te ju matičar nije dužan provjeriti jer ga

⁵⁴ Ibidem

⁵⁵ Ibidem, čl. 63. st. 2.

⁵⁶ Ibidem, čl. 64. st. 1.

⁵⁷ Ibidem

⁵⁸ Ibidem

⁵⁹ Ibidem, čl. 64. st. 2.

⁶⁰ Ibidem, čl. 64. st. 1.

⁶¹ Zakon o državnim maticama, op. cit. (bilj. 10.), čl. 9.

Zakon o državnim maticama obvezuje samo na provjeru podataka koji se upisuju u državnu maticu, a ne na provjeru istinosti činjenica koje se prijavljuju.⁶² Priznanje očinstva je neopozivo⁶³ Hrvatski zakonodavac omogućava osporavanje priznanja očinstva samo u sudskom postupku. Očinstvo se može priznati pred matičarem, Hrvatskim zavodom za socijalni rad, sudom i u oporuci.⁶⁴ Očinstvo će u oporuci priznati muškarac koji nastupanje nekih učinaka svojeg pravnog odnosa s djetetom želi nakon svoje smrti. Učinci se mogu odnositi na udovoljenju istine o podrijetlu djeteta, ali i na raspoređivanje imovine nakon njegove smrti (i) djetetu kao njegovom zakonskom i oporučnom nasljedniku.⁶⁵ Roka za priznanje očinstva skoro da i nema, očinstvo se može priznati sve dok u matici rođenih ne bude ispunjen podatak o ocu djeteta. Matičar će onoga trenutka kada dobije izjavu o priznanju očinstva, zatražiti potrebne pristanke i suglasnosti s obzirom okolnosti slučaja. Matičar će osobu koja je podnijela izjavu za priznanje očinstva u roku od trideset dana obavijestiti jesu li pribavljene potrebne suglasnosti.⁶⁶ Ako prilikom upisa djeteta u maticu rođenih nema podataka o njegovom ocu, matičar će upoznati majku s pravom djeteta da zna tko mu je otac i koje postupke može poduzeti u vezi ostvarivanja tog prava.⁶⁷ Majka može matičaru izjaviti koga smatra ocem djeteta i takva izjava se smatra ujedno i davanjem suglasnosti za priznanje očinstva.⁶⁸ Ako dijete bude upisano u maticu rođenih bez podataka o ocu, matičar će odmah obavijestiti Hrvatski zavod za socijalni rad.⁶⁹ Hrvatski zavod za socijalni rad primitkom obavijesti, u roku od 15 dana, pozvati će majku da izjavi koga smatra ocem djeteta ukoliko to nije izjavila pred matičarom. Majka će se upozoriti da bi bilo dobro radi djetetove dobrobiti i njegovog najboljeg interesa imenovati osobu koju smatra ocem djeteta te će joj biti ponuđena pomoć u ostvarivanju djetetovih prava. Ako majka da pisanu suglasnost, Hrvatski zavod za socijalni rad će kao djetetov zastupnik pokrenuti postupak radi utvrđivanja očinstva.⁷⁰ Majčina izjava koga smatra ocem djeteta ima značenje pristanka na priznanje očinstva.⁷¹ Onog trenutka kad majka da izjavu o ocu djeteta, Hrvatski zavod za socijalni rad će u roku od petnaest dana pozvati imenovanu osobu.⁷² Ako se imenovana osoba odazove, Hrvatski zavod za socijalni rad predočit će mu izjavu majke da njega

⁶² Ibidem, čl. 25.

⁶³ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 65. st. 1.

⁶⁴ Ibidem, čl. 62. st. 1.

⁶⁵ Hrabar, D., Hlača, N., Jakovac-Lozić, D., Korać Graovac, A., Majstorović, I., Čulo Margaletić, A., Šimović, I., op. cit. (bilj. 44.), str. 128.

⁶⁶ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 66. st. 5.

⁶⁷ Ibidem, čl. 67. st. 1.

⁶⁸ Ibidem, čl. 67. st. 2.

⁶⁹ Ibidem, čl. 67. st. 3.

⁷⁰ Ibidem, čl. 68. st. 2.

⁷¹ Ibidem, čl. 68. st. 3.

⁷² Ibidem, čl. 69. st. 1.

smatra ocem djeteta te ga upoznati s zakonskim pravima o utvrđivanju očinstva.⁷³ Ako imenovana osoba prizna očinstvo, Hrvatski zavod za socijalni rad dostavit će primjerak majčine izjave koga smatra ocem djeteta i primjerak zapisnika priznanja očinstva matičaru zbog upisa očinstva u maticu rođenih.⁷⁴ Ako ne dođe do priznanja i očinstvo djeteta se ne utvrdi, Hrvatski zavod za socijalni rad o tome će povratno obavijestiti majku i upoznati će je s mogućnošću utvrđivanja očinstva sudskom odlukom.⁷⁵

4.3. Utvrđivanje očinstva sudskom presudom

Kad podrijetlo djeteta od oca nije utvrđeno presumpcijom bračnog očinstva ili zato što muškarac nije priznao očinstvo ili nije bilo suglasnosti koja se traži, preostaje mogućnost da se očinstvo utvrdi sudskim putem. Sudski postupak štiti djetetovo pravo na saznanje vlastitog podrijetla te štiti sve one osobe koje su bile zainteresirane za utvrđivanje očinstva.⁷⁶ Pravo na tužbu radi utvrđivanja očinstva pripada: djetetu rođenom izvan braka, majci, muškarcu koji je priznao očinstvo ali nije dobio potrebne pristanke, hrvatskom zavodu za socijalni rad.⁷⁷ Ovisno o interesu koji se štiti, ObZ propisuje različite rokove u kojima se može podići tužba radi utvrđivanja očinstva. Kako najveći interes za utvrđivanje očinstva ima dijete rođeno izvan braka, ObZ mu daje pravo podnijeti tužbu sve do navršene dvadeset i pete godine života jer se rok od dvadeset i pet godina smatra rokom koji je potreban za prosječno osposobljavanje djeteta za samostalan život.⁷⁸ Ako dijete ne podnese tužbu u navedenom roku može biti uskraćen za različita prava, osobito prava na nasljeđivanje i prava na zdravstvene informacije. Kad protekne rok od dvadeset i pet godina, očinstvo djeteta može se utvrditi samo priznanjem očinstva od strane muškarca koji sebe smatra ocem djeteta, budući da priznanje očinstva nema ograničen rok.⁷⁹ Tužbu radi utvrđivanja očinstva sudskom presudom, kako je gore navedeno, također može podnijeti i majka djeteta. Razlog njene tužbe nalazi se u samoj činjenici neuspjeha da do utvrđivanja očinstva dođe priznanjem. Utvrđivanje djetetova očinstva za majku može imati različite pravne i financijske razloge, ako se pravno utvrdi tko je otac djeteta, majka može imati

⁷³ Ibidem, čl. 69. st. 2.

⁷⁴ Ibidem, čl. 69. st. 3.

⁷⁵ Ibidem, čl. 69. st. 5.

⁷⁶ Hrabar, D., Korać Graovac, A., op. cit. (bilj. 16.), str. 75.

⁷⁷ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 71.

⁷⁸ Ibidem, čl. 383. st. 1.

⁷⁹ Ibidem, čl. 65. st. 1.

pravo na financijsku podršku kao i ostale pravne koristi koje proizlaze iz odnosa s ocem, kao što je nasljeđivanje. Majčin rok za tužbu traje do osamnaeste godine djeteta.⁸⁰ Također, kako je gore navedeno, pravo na tužbu radi utvrđivanja očinstva sudskom presudom ima pravo podnijeti muškarac koji je priznao očinstvo ali osobe koje su na to ovlaštene mu nisu dale potrebne suglasnosti.⁸¹ Objektivni rok za tužbu mu istječe onog trenutka kad dijete navrší osamnaest godina života jer bi mu tad, samim punoljetstvom djeteta, prestala roditeljska skrb.⁸² Postoji i subjektivan rok koji vrijedi godinu dana, a počinje teći onog trenutka kada ga matičar obavijesti da nisu povratno dobivene potrebne suglasnosti za njegovo priznanje očinstva.⁸³ Hrvatski zavod za socijalni rad također ima pravo podnijeti postupak radi utvrđivanja očinstva. Hrvatski zavod za socijalni rad takvu će tužbu podnijeti u slučaju kada procijeni da djetetova majka zanemaruje djetetov interes da mu bude utvrđeno očinstvo te samim time sustav prava i obaveza između djeteta i njegova oca.⁸⁴ Imamo posebnu situaciju u slučaju kad nije živ muškarac za kojeg se tvrdi da je otac djeteta. Muškarac koji je navodni otac djeteta, samom smrću mu je prestala pravna sposobnost pa ne može biti tužen u takvom postupku. Radi zaštite djetetova prava na saznanje vlastitog podrijetla, tužba se može podnijeti protiv nasljednika te osobe.⁸⁵ Koje će to osobe biti, odrediti će se u ostavinskom procesu bilo na temelju zakonskog ili oporučnog nasljeđivanja. Rok za podnošenje tužbe protiv osobe koja se smatra ocem djeteta, a nije živa, može se podnijeti prema njegovim nasljednicima u roku godinu dana, odnosno u roku od šest mjeseci od pravomoćnosti rješenja o nasljeđivanju.⁸⁶

5. SUDSKA PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

U ovom poglavlju obradit će se predmeti Mikulić protiv Hrvatske i Krušković protiv Hrvatske te utjecaj presuda iz tih predmeta na postojeća zakonodavna rješenja, kao i izmjene i dopune zakona koje su rezultat tih presuda.

Što se tiče predmeta Mikulić protiv Hrvatske, Sud je tu utvrdio povredu prava podnositeljice zahtjeva na privatni život zbog neučinkovitosti hrvatskih sudova u postupku u kojem se tražilo utvrđenje očinstva. Sud je zaključio da neučinkovitost i dugotrajnost postupka stvaraju produljenu nesigurnost u pogledu porijekla podnositeljice zahtjeva. Sud je također utvrdio i

⁸⁰ Ibidem, čl. 384. st. 1.

⁸¹ Ibidem, čl. 385. st. 1.

⁸² Ibidem

⁸³ Ibidem, čl. 385. st. 2.

⁸⁴ Hrabar, D., Korać Graovac, A., op. cit. (bilj. 16.), str. 77.

⁸⁵ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 72.

⁸⁶ Ibidem, čl. 386.

povredu prava na suđenje u razumnom roku. Ovaj predmet je značajan zbog utvrđivanja pozitivne obveze Hrvatske da osigura učinkovit pravni sustav, koji omogućava djetetu da u postupku utvrđivanja očinstva utvrdi identitet svog oca u razumnom roku, s primjenom načela učinkovitosti i zahtjeva za djelotvornom zaštitom konvencijskih prava. Također, kao rezultat ovog slučaja, donesen je novi ObZ 2003. godine, prema kojem je rok za izvođenje dokaza u postupku utvrđivanja očinstva bio 3 mjeseca od dana dostave rješenja strankama. Ako tuženi nije odgovorio na pozive u tom roku, Sud je imao ovlasti donijeti presudu neovisno o nedostatku provedbe vještačenja.

Što se tiče predmeta Krušković protiv Hrvatske, Sud je tu utvrdio povredu prava na poštovanje obiteljskog života zbog neučinkovitosti rada hrvatskog zavoda za socijalni rad, kao i nepostojanje zakonskog rješenja kojim bi se omogućilo priznanje očinstva osobama koje su lišene poslovne sposobnosti. Utjecaj ove presude na hrvatskog zakonodavca vidi se u današnjem članku 63. Obiteljskog zakona koji kaže da očinstvo može priznati punoljetna osoba neovisno o svojoj poslovnoj sposobnosti⁸⁷, kao i u članku 64. koji kaže da za upis priznanja očinstva treba pristanak punoljetne majke neovisno o njezinoj poslovnoj sposobnosti.⁸⁸

5.1. Predmet Mikulić protiv Hrvatske

Postupak u ovom predmetu pokrenut je na zahtjev hrvatske državljanke Montane Lorene Mikulić (podnositeljica zahtjeva) protiv Republike Hrvatske. Podnositeljica zahtjeva tvrdila je da je postupak povodom njenog tužbenog zahtjeva za utvrđivanje očinstva, koji je pokrenula 30. siječnja 1997. godine pred Općinskim sudom u Zagrebu, trajao dulje od propisanog, odnosno razumnog roka te da je time povrijeđeno njezino pravo na pošteno suđenje u razumnom roku kako to predviđa članak 6. Europske konvencije o ljudskim pravima (dalje u tekstu: Konvencija). Smatrala je da su joj povrijeđena prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života koja su joj zajamčena člankom 8. Konvencije, kao i pravo na djelotvoran pravni lijek pred državnim tijelom koje joj jamči članak 13. Konvencije.

Podnositeljica zahtjeva izvanbračno je dijete rođeno 25. studenog 1996. godine. 30. siječnja 1997. godine podnositeljica zahtjeva i njena majka pokreću pred Općinskim sudom u Zagrebu građanski postupak protiv osobe H.P. s namjerom utvrđivanja očinstva. Tuženik se nije odazivao na sudska ročišta, te je čak šest ročišta od njih petnaest bilo odgođeno zbog njegovog

⁸⁷ Ibidem, čl. 63.

⁸⁸ Ibidem, čl. 64.

nepojavljivanja. Tuženik H.P. preko svog opunomoćenika tvrdio je da je majka podnositeljice zahtjeva u relevantno vrijeme za slučaj imala odnose i s drugim muškarcima te je tražio od suda da pozove i ispita nekoliko svjedoka. Ukupno su saslušana samo dva svjedoka jer ostali nisu pristupili. Zbog svega toga sud je naredio provođenje analize krvi metodom DNA, na koje se tuženik H.P. nije odazvao. Tuženik se ukupno nije odazvao na čak šest pregleda za DNA test. 12. srpnja 2000. godine sud je zaključio raspravu i donio presudu kojom se utvrđuje očinstvo tuženika i podnositeljici zahtjeva dodjeljuje se naknada za uzdržavanje. 27. studenog iste godine H.P. ulaže žalbu protiv te presude te ju 3. travnja 2001. godine Županijski sud u Zagrebu ukida prvostupanjsku presudu i vraća predmet na ponovni postupak. Prvostupanjski je sud 19. studenog 2001. godine zaključio raspravu i donio presudu u kojoj je utvrdio tuženikovo očinstvo te dodijelio uzdržavanje podnositeljici zahtjeva. 7. prosinca iste godine podnositeljica zahtjeva uložila je žalbu na iznos uzdržavanja, kao i H.P. koji se žalio protiv same presude. Postupak je i dalje bio u tijeku pred žalbenim sudom u trenutku obraćanja podnositeljice zahtjeva Europskom sudu.

Europski sud smatra da je potrebna posebna briga u predmetima koji se odnose na građanski status i poslovnu sposobnost. Smatra da je u ovom slučaju vitalan interes podnositeljice zahtjeva, odnosno njezino pravo da se utvrdi ili eventualno ospori očinstvo, kao i da se ukloni neizvjesnost oko identiteta njezinog biološkog oca. Sud također primjećuje da postupak traje ukupno već preko četiri godine te da se mahom odužio zbog nepojavljivanja tuženika na ročištima kao i izbjegavanja DNA testiranja, a nimalo zbog podnositeljice zahtjeva. Zbog svega toga Sud smatra da je došlo do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije.

Podnositeljica zahtjeva dalje prigovara da su joj povrijeđena prava na poštovanje privatnog i obiteljskog života iz članka 8. Konvencije jer su domaći sudovi bili neučinkoviti u zahtjevu za utvrđivanje očinstva te su je kao takvu ostavili u neizvjesnosti u pogledu njenog osobnog identiteta. Ovdje je sporno bilo spada li zahtjev podnositeljice pod članak 8. Konvencije. Sud tu napominje da Konvencija ne štiti samo obiteljski, već i privatni život te prema mišljenju Suda privatni život podrazumijeva tjelesni i psihički integritet osobe, kao i tjelesni i društveni identitet pojedinca. U ovom slučaju podnositeljica zahtjeva je izvanbračno dijete koje nastoji utvrditi tko je njezin biološki otac. Stoga postupak koji je pokrenula ima za cilj utvrditi njen pravni odnos s H.P.-om kroz utvrđivanje biološke istine. Znači tu postoji izravna veza između utvrđivanja očinstva i privatnog života podnositeljice zahtjeva. Podnositeljica zahtjeva nije prigovarala zbog djelovanja države, već zbog nedjelovanja i nemogućnosti države da osigura odgovarajuće mjere kojim bi riješila njezinu neizvjesnost oko osobnog identiteta. Sudski

postupak pred građanskim sudom jedini je način na koji podnositeljica zahtjeva može utvrditi je li H.P. njezin biološki otac ili nije, ali ne postoji način, odnosno mjera kojom bi se H.P.-a prisililo da poštuje naredbu prvostupanjskog suda da izvrši DNA testiranje, a ne postoji niti odredba koja bi kaznila posljedice takvog nepoštivanja. Sud je na kraju odlučio da je došlo do povrede članka 8. Konvencije jer je neučinkovitost sudova podnositeljicu zahtjeva dovela u stanje produljene neizvjesnosti oko vlastitog privatnog života.

Podnositeljica zahtjeva također navodi da je došlo do povrede članka 13. Konvencije koji jamči djelotvorno pravno sredstvo pred domaćim državnim tijelima. Vlada je tvrdila da je podnositeljica zahtjeva imala na raspolaganju mogućnost podnošenja zahtjeva na temelju članka 59., stavka 4. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu, ali Sud je utvrdio u predmetu Horvat protiv Hrvatske (točka 65. presude)⁸⁹ da članak 59., stavak 4. ne predstavlja djelotvorni pravni lijek u odnosu na duljinu građanskog postupka shodno tome Sud je utvrdio povredu članka 13. Konvencije.

Sud jednoglasno smatra da je došlo do povreda članka 6., stavka 1. Konvencije, članka 8. i članka 13. Konvencije te u skladu sa člankom 41. dodijelio je podnositeljici zahtjeva pravednu naknadu za nematerijalnu štetu u iznosu od 7.000 eura.⁹⁰

Utjecaj ove presude na hrvatskog zakonodavca vidi se u kasnijoj izmjeni Obiteljskog zakona u kojoj se uspostavlja rok od najduže tri mjeseca za čekanje na izvođenje dokaza medicinskim vještačenjem. Samim uspostavljenjem roka, od najduže tri mjeseca, osiguralo se donošenje sudske presude ako se tuženi ne odazove pozivima, jer je onda sud ovlašten donijeti presudu neovisno o neprovođenju vještačenja. Ako dokaz nije izveden jer se jedna od stranka nije odazvala pozivu za izvođenje dokaza medicinskim vještačenjem ili je uskratila izvođenje tih dokaza, sud će procijeniti od kakvog je to značaja za slučaj.⁹¹

5.2. Predmet Krušković protiv Hrvatske

⁸⁹ Horvat protiv Hrvatske, zahtjev br. 51585/99 (presuda od 26. listopada 2001.), točka 65., dostupno na: <https://cref.eakademija.com/images/presude/240-HORVAT-PROTIV-HRVATSKE.pdf>

⁹⁰ Mikulić protiv Hrvatske, zahtjev br. 53176/99 (presuda od 7. veljače 2002.), dostupno na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22HRV%22%5D,%22appno%22:%5B%2253176/99%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-147986%22%5D%7D>

⁹¹ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 390., st. 6.

Predmet Krušković protiv Hrvatske pokrenut je na zahtjev hrvatskog državljanina Branka Kruškovića („podnositelj zahtjeva“) zbog nemogućnosti utvrđivanja očinstva, odnosno zbog nemogućnosti upisa istog u Matični ured Rijeka jer je on, kao podnositelj zahtjeva ranije lišen poslovne sposobnosti. Osoba K.S. rodila je kćer K. 30. lipnja 2007. godine. Kao oca navela je podnositelja zahtjeva, koji je nekoliko dana kasnije, točnije 17. kolovoza iste godine, uz suglasnost majke, dao izjavu u Matičnom uredu Rijeka u kojoj je rekao i potvrdio da je on otac djeteta te je kao takav bio upisan u izvodu iz matice rođenih tog djeteta. Dana 14. rujna 2007. godine istu izjavu gospodin Krušković dao je i pred Hrvatskim zavodom za socijalni rad Rijeka. Kasnije 19. listopada 2007. godine Hrvatski zavod za socijalni rad Rijeka obavijestio je Matični ured da je podnositelj zahtjeva lišen poslovne sposobnosti pa je zatim Matični ured pokrenuo postupak za poništenje upisa podnositelja zahtjeva kao oca K. 29. listopada 2007. godine Ured državne uprave donio je odluku kojom je naložio da se izmjeni izvod iz matice rođenih na način da se poništi prethodna bilješka u kojoj se navodi da je podnositelj zahtjeva otac djeteta jer s obzirom na to da je on osoba lišene poslovne sposobnosti te kao takav nije imao pravo priznati K. kao svoje dijete s pravnim učinkom. Ta odluka nije bila dostavljena podnositelju zahtjeva jer je on bio lišen poslovne sposobnosti te je umjesto njemu dostavljena njegovoj majci. Majka je bila starateljica podnositelja zahtjeva od 2. travnja 2003. godine. Od 29. rujna 2006. godine staratelj podnositelja zahtjeva bio je njegov otac jer mu se majka razboljela. Znači da je odluka o poništenju upisa podnositelja zahtjeva kao oca djeteta dostavljena između ostaloga krivoj osobi, s obzirom na datum trebala je biti dostavljena njegovom ocu, a ne majci. U ožujku 2010. godine Hrvatski zavod za socijalni rad Opatija podnosi građansku tužbu protiv podnositelja zahtjeva, K.S., i K., tražeći da Općinski sud utvrdi da je podnositelj zahtjeva otac K. Postupak je do podnošenja zahtjeva Sudu još bio u tijeku.

Podnositelj zahtjeva obraća se Sudu i prigovara da mu je uskraćeno pravo da bude upisan kao otac svog biološkog djeteta te se poziva na članak 8. Europske konvencije o ljudskim pravima (u daljnjem tekstu Konvencija) koji glasi:

1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi spriječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

Prema mišljenju Suda osobe u situaciji u kojoj je podnositelj zahtjeva imaju vitalan interes, zaštićen Konvencijom, da se utvrdi biološka istina o važnom vidu njihovog privatnog i obiteljskog života kao i da ista bude pravno priznata. Sud primjećuje i da podnositelj zahtjeva nije imao nikakav način priznati svoje očinstvo pred nacionalnim vlastima ili pokrenuti postupak za dokazivanje svoga očinstva jer je on osoba lišene poslovne sposobnosti te kao takva osoba njegove izjave nisu pravno obvezujuće. Iako se to može činiti opravdano s obzirom na to da takva odredba ima cilj zaštititi njihove interese kao i njih same od davanja izjava koje su u suprotnosti s njihovim interesima, u ovom slučaju Sud ima na umu da se i sam podnositelj zahtjeva kao i djetetova majka slažu da je podnositelj zahtjeva djetetov biološki otac. Iako je podnositelj zahtjeva dao izjavu u kojoj priznaje da je otac djeteta nedugo nakon djetetova rođenja, ta izjava nije imala pravni učinak s obzirom da je on osoba lišene poslovne sposobnosti. Međutim Hrvatski zavod za socijalni rad nije poduzeo nikakve korake da pomogne podnositelju zahtjeva da se njegovo očinstvo prizna, a nisu ni pozvali njegovog oca koji je u to vrijeme bio njegov staratelj da dade svoju suglasnost na priznanje očinstva koje je da sam podnositelj zahtjeva.

Sud smatra da nije postignuta poštena ravnoteža između javnog interesa da se zaštite osobe lišene poslovne sposobnosti od toga da daju izjave na štetu sebi ili drugima, i interesa podnositelja zahtjeva da pravno bude priznato njegovo očinstvo nad kćerkom K.

U pogledu iscrpljivanja domaćih pravnih sredstava, Sud je ustanovio da zahtjev nije neosnovan niti nedopušten

Iz svih tih razloga Sud je jednoglasno spojio Vladin prigovor koji se odnosio na iscrpljenje domaćih pravnih sredstava s odlukom o osnovanosti i odbacio ga. Presudio je i da je prigovor koji se odnosi na pravo podnositelja zahtjeva na poštivanje njegovog privatnog života dopušten, a ostatak zahtjeva nedopušten. Također je presudio da je došlo do povrede članka 8. Konvencije i naložio državi da podnositelju zahtjeva isplati 1.800 eura na ime nematerijalne štete kao i 100 eura na ime troškova i izdataka uvećanih za sve poreze koji bi se podnositelju zahtjeva mogli zaračunati.⁹²

⁹² Krušković protiv Hrvatske, zahtjev br. 46185/08 (presuda od 21. lipnja 2011.), dostupno na: <http://sjaj.hr/wp-content/uploads/2012/03/Kruskovic-v-Croatia.pdf>

Utjecaj ove odluke na hrvatskog zakonodavca možemo vidjeti u današnjem ObZ-u u članku 63. stavku 1. koji kaže da očinstvo može priznati punoljetna osoba neovisno o svojoj poslovnoj sposobnosti.

6. MAJČINSTVO I OČINSTVO DJETETA ZAČETOG MEDICINSKI POMOGNUTOM OPLODNJOM

Medicinski pomognuta oplodnja jest medicinski postupak kod kojeg primjenom suvremenih znanstvenih i biomedicinskih dostignuća omogućava spajanje muške i ženske spolne stanice radi postizanja trudnoće i porođaja.⁹³ Podrijetlo djeteta začetog medicinski pomognutom oplodnjom utvrđuje se prema obiteljsko pravnim propisima, s obzirom da je riječ o posebnom načinu začeću djeteta, tako i ObZ propisuje posebna pravila kod utvrđivanja majčinstva i očinstva djeteta začetog medicinski pomognutom oplodnjom.⁹⁴

Majka djeteta začetog darovanom jajnom stanicom ili zametkom u postupku medicinski pomognute oplodnje jest žena koja ga je rodila.⁹⁵ Nije dopušteno osporavati majčinstvo djeteta začetog u postupku medicinski pomognute oplodnje ako su dani pristanci za tu oplodnju.⁹⁶ Ako je dijete začeto u postupku medicinski pomognute oplodnje bez pristanaka koji se traže, žena koja je upisana u maticu rođenih kao majka djeteta ili žena koja sebe smatra majkom djeteta mogu osporavati majčinstvo sukladno Zakonu.⁹⁷ Ocem djeteta začetog darovanim sjemenom ili zametkom smatra se muž majke, ako je dijete začeto za vrijeme trajanja braka ili u razdoblju do tristo dana od prestanka braka i ako je dao pristanak za takvu vrstu oplodnje.⁹⁸ Ocem se također smatra izvanbračni drug majke koji je dao pisani pristanak za takvu vrstu oplodnje i izjavu o priznanju djeteta.⁹⁹ Osporavanje očinstva začetog medicinski pomognutom oplodnjom dozvoljeno je samo ako je takva oplodnja nastala bez odgovarajućih pristanaka koji se traže sukladno Zakonu.¹⁰⁰

⁹³ ZMPO, op. cit. (bilj. 14.), čl. 5.

⁹⁴ Ibidem, čl. 16.

⁹⁵ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 82. st. 1.

⁹⁶ Ibidem, čl. 82. st. 2.

⁹⁷ Ibidem, čl. 82. st. 3.

⁹⁸ Ibidem, čl. 83. st. 2.

⁹⁹ Ibidem

¹⁰⁰ Ibidem, čl. 83. st. 4.

7. OSPORAVANJE PODRIJETLA DJETETA

7.1. Oспорavanje majčinstva

Rijetke su situacije u kojima dolazi do osporavanja majčinstva. Tužbu za osporavanje majčinstva može podnijeti: dijete, žena koja je upisana u maticu rođenih kao majka ili žena koja sebe smatra majkom djeteta, ako istodobno traži da se utvrdi njezino majčinstvo.¹⁰¹ Koje će biti stranke u tužbi osporavanja majčinstva ovisi o sadržaju zahtjeva. Tužbu zbog osporavanja majčinstva dijete može podnijeti do 25 godine života.¹⁰² Kad maloljetno dijete podnosi tužbu zastupat će ga poseban skrbnik kojeg imenuje Hrvatski zavod za socijalni rad jer ga majka i otac ne mogu zastupati zbog sukoba interesa.¹⁰³ Kad je dijete punoljetno može se zastupati samostalno jer samom punoljetnošću prestaje roditeljska skrb.

Žena, koja je upisana kao majka djeteta u maticu rođenih ima pravo osporavanja svog majčinstva. Rok u kojem je ovlaštena pokrenuti tužbu je šest mjeseci od dana saznanja za činjenicu koja isključuje njezino majčinstvo, a najkasnije do sedme godine djetetova života.¹⁰⁴ Rok od sedam godina se naziva i objektivni rok koji teče od samog dana djetetova rođenja i taj rok služi da zaštiti dijete i njegovu emocionalnu vezanost za majku. Osim navedenog, objektivnog, imamo i subjektivni rok. Subjektivni rok traje šest mjeseci i počinje teći od dana saznanja za činjenicu koja isključuje majčinstvo.¹⁰⁵ Ako je žena koja je upisana u maticu rođenih kao majka djeteta, lišena poslovne sposobnosti u djelu osobnih stanja, tužbu u njeno ime može podnijeti njezin zakonski zastupnik.¹⁰⁶ Također, ObZ daje pravo i ženi, koja nije upisana u maticu rođenih kao majka djeteta, da osporava majčinstvo upisanoj majci ako istodobno traži da se utvrdi njezino majčinstvo.¹⁰⁷ Razlog za tužbu isključivo mora biti saznanje činjenice da dijete potječe od nje, a ne od upisane majke, pa ima interes da to dokaže. Znači žena koja sebe smatra majkom djeteta, a nije upisana u maticu rođenih i pritom osporava majčinstvo upisane majke u maticu rođenih ima pravo podnijeti tužbu. Tužba se može podnijeti

¹⁰¹ Ibidem, čl. 75.

¹⁰² Ibidem, čl. 383. st. 1.

¹⁰³ Ibidem, čl. 383. st. 3.

¹⁰⁴ Ibidem, čl. 394. st. 1.

¹⁰⁵ Ibidem

¹⁰⁶ Ibidem, čl. 394. st. 2.

¹⁰⁷ Ibidem, čl. 395. st. 1.

u roku od šest mjeseci od saznanja činjenice da je ona majka djeteta, odnosno najkasnije do navršene sedme godine djeteta.¹⁰⁸ Zakonodavac nije dopustio trećim osobama da zadiru i propitkuju majčinstvo upisane majke. Zabranjeno je osporavanje majčinstva nakon posvojenja.¹⁰⁹ O osporenom majčinstvu, na temelju sudske presude, upisuje se bilješka. Podaci o majci u temeljnom upisu matice rođenih, nakon osporenog majčinstva, ne iskazuju se na ispravama iz matice rođenih.¹¹⁰

U okolnostima kada je majčinstvo utvrđeno sudskom odlukom osporavanje nije dozvoljeno.¹¹¹ Također osporavanje majčinstva nije dozvoljeno nakon smrti djeteta jer ne postoji pravni interes za to.¹¹² Posebno je regulirana situacija osporavanja majčinstva nakon smrti upisane majke, zakonodavac osobama s pravnim interesom omogućuje nastavljanje postupka osporavanja majčinstva budući da oni zahtijevaju priznanje određenih interesa, primjerice nasljedno pravnih interesa¹¹³. To je moguće ukoliko je majka za vrijeme svog života započela taj proces. Nije moguće da djetetu bude poznat otac, a majka ne jer se očinstvo uvijek oslanja na majčinstvo. Pravomoćna presuda o osporenom majčinstvu žene koja je rodila dijete u braku ili u roku od 300 dana od prestanka braka bit će pravni temelj za upis promjene podataka o majci i ocu djeteta.¹¹⁴

7.2. Osporavanje očinstva

Osporavanja očinstva omogućava da se neistinit upis o podrijetlu djeteta od oca u maticama rođenih uskladi sa stvarnim stanjem. Potreba za osporavanjem očinstva postoji u slučajevima pogrešnog upisa podataka o ocu. Za razliku od majčinstva, neistinit upis očinstva je češća situacija koja se događa zbog priznanja kad muškarac misli da je otac djeteta, a sazna za činjenicu da nije. U sukobu pravnog načela istine i prava djeteta na saznanje podrijetla s jedne strane i s načelom zaštite bračnog statusa djeteta s druge strane, pravni poredak štiti istinu i prava djeteta, tim više što bi podrška bračnom statusu negirala ustavnu i načelnu ravnopravnost

¹⁰⁸ Ibidem, čl. 395. st. 3.

¹⁰⁹ Ibidem, čl. 196.

¹¹⁰ Naputak za provedbu Zakona o državnim maticama, Narodne novine 117/2021

¹¹¹ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 77.

¹¹² Ibidem, čl. 78.

¹¹³ Ibidem, čl. 386.

¹¹⁴ Hrabar, D., Korać Graovac, A., op. cit. (bilj. 16.), str.81.

bračnog i izvanbračnog djeteta.¹¹⁵ Pravo na pokretanje tužbe radi osporavanja bračnog očinstva može podnijeti muž majke, majka i dijete.¹¹⁶ Tužbu radi osporavanja očinstva utvrđenog priznanjem može podnijeti dijete, muškarac koji je upisan u maticu rođenih kao otac djeteta i muškarac koji sebe smatra ocem djeteta ako istodobno traži da se utvrdi njegovo očinstvo.¹¹⁷ Majčin muž može osporavati očinstvo djeteta kojeg je rodila njegova žena ako smatra da mu nije otac.¹¹⁸ Interes muža za osporavanjem očinstva može se pravdati moralnim i pravnim razlozima. Pravni razlozi odnose se na roditeljsku skrb koju je prema djetetu steko rođenjem djeteta u braku s njegovom majkom, koja za njega predstavlja skup odgovornosti, prava i obaveza prema djetetu. Muž može smatrati da je moralno ispravno osporiti očinstvo kako bi zaštitio prava djeteta. Ako muž sumnja da dijete nije biološki njegovo, a to ima implikacije na pravne i emocionalne odnose u obitelji, on može osjećati moralnu obvezu zaštititi djetetovu dobrobit.¹¹⁹ Muž majke, u čiju je korist utvrđeno bračno očinstvo presumpcijom o bračnom očinstvu, ima dva roka za podnošenje tužbe, subjektivni i objektivni. Subjektivni rok za podnošenje tužbe započinje danom saznanja za činjenicu koja negira istinitost upisanog očinstva i traje šest mjeseci.¹²⁰ Objektivni rok teče od dana rođenja djeteta i traje najkasnije do navršene sedme godine djeteta.¹²¹ Tužbu radi osporavanja očinstva može podnijeti i majka djeteta kad želi zaštititi svoje interese. Zakon jamči majci rok za tužbu u roku od šest mjeseci od rođenja djeteta, uzimajući u obzir činjenicu da majka najbolje zna, od samog trenutka začeca djeteta, da njen muž nije otac.¹²² Osporavanje bračnog očinstva također može zahtijevati i dijete.¹²³ Djetetov rok za podnošenje tužbe radi osporavanja očinstva je 25 godina.¹²⁴ Ako je dijete maloljetno, u postupku tužbe, zastupat će ga posebni skrbnik imenovan od strane Hrvatskog zavoda za socijalni rad zbog mogućnosti sukoba interesa koji mogu nastati.¹²⁵ U slučaju da je dijete punoljetno i lišeno poslovne sposobnosti u dijelu koji se odnosi na osobna stanja, tužbu u njegovo ime može podnijeti njegov zakonski zastupnik.¹²⁶ Postupak utvrđivanja očinstva je žuran postupak i zakazuje se u roku od 15 dana od zaprimanja tužbe. Postupak je žuran zbog zaštite interesa djeteta i njegovog prava na saznanje vlastitog podrijetla.

¹¹⁵ Ibidem, str. 83.

¹¹⁶ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 79. st. 1.

¹¹⁷ Ibidem, čl. 79. st. 2.

¹¹⁸ Ibidem, čl. 401. st. 1.

¹¹⁹ Hrabar, D., Korać Graovac, A., op. cit. (bilj. 16.), str. 83.

¹²⁰ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 401. st. 1.

¹²¹ Ibidem

¹²² Ibidem, čl. 404. st. 1.

¹²³ Ibidem, čl. 79. st. 1.

¹²⁴ Ibidem, čl. 383. st. 1.

¹²⁵ Ibidem, čl. 393. st. 2.

¹²⁶ Ibidem, čl. 400. st. 4.

Osporavanjem očinstva prestaju sva prava i dužnosti između djeteta i muškarca. Navodim primjer sudske odluke u kojem otac djeteta osporava svoje očinstvo unatoč činjenici da je to isto očinstvo priznao, no kako on tvrdi, u međuvremenu je saznao za okolnosti koje isključuju takvo očinstvo. Ustavna tužba je podnesena protiv presude Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj: Rev-592/03-2 od 12. veljače 2004., kojom je odbijena revizija podnositelja, izjavljena protiv presude Županijskog suda u Dubrovniku broj: Gž-437/01 od 1. travnja 2003. Drugostupanjskom presudom odbijena je žalba podnositelja, kao prvotuženika, i potvrđena je presuda Općinskog suda u Korčuli broj: P.63/01 od 8. ožujka 2001., kojom je utvrđeno da tužitelj, sada pok. G. P., nije otac malodobnog prvotuženika, podnositelja ustavne tužbe N. P., kojeg je dana 31. prosinca 1997. rodila drugotužena J. S. Podnositelj smatra da su osporenim presudama parničnih sudova povrijeđene odredbe članaka 3., 62. i 115. Ustava Republike Hrvatske. U bitnome, podnositelj u ustavnoj tužbi ponavlja razloge iznijete tijekom parničnog i revizijskog postupka. Smatra da je činjenično stanje pogrešno i nepotpuno utvrđeno, a na isto pogrešno primijenjeno materijalno pravo. Ističe, naime, kako je njegov otac, pok. G. P., priznao očinstvo, što je i upisano u matičnu knjigu rođenih, koji upis je stekao svojstvo pravomoćnosti. Predlaže ustavnu tužbu usvojiti, a osporene presude parničnih sudova ukinuti. Ustavni sud u postupku u povodu ustavne tužbe, u granicama zahtjeva istaknutog u ustavnoj tužbi, utvrđuje je li u postupku odlučivanja o pravima i obvezama podnositelja, povrijeđeno podnositelju ustavno pravo, pri čemu se, u pravilu, ne upušta u pitanje jesu li sudovi pravilno i potpuno utvrdili činjenično stanje i ocijenili dokaze. Za Ustavni sud relevantne su samo one činjenice od čijeg postojanja ovisi ocjena o povredi ustavnog prava. Uvidom u spis razvidno je da je G. P., dana 2. studenoga 1998., pred Općinskim sudom u Korčuli podigao tužbu protiv tuženih, mlđb. podnositelja i njegove majke J. S., kojom je osporavao priznanje očinstva za mlđb. podnositelja. U tužbi je naveo kako je 4. veljače 1998. priznao očinstvo pred nadležnim matičarom u Veloj Luci, ali da je u međuvremenu saznao za okolnosti koje isključuju takvo očinstvo pa je, stoga, postavio tužbeni zahtjev radi utvrđenja da on ipak nije otac mlđb. podnositelja. Naime, prema navodima tužitelja, nakon priznanja očinstva on je počeo sumnjati da je otac djeteta jer je njegova majka dala izjavu kod javnog bilježnika da tužitelj nije otac djeteta, koju je kasnije povukla. Da bi otklonio sumnje je li on otac mlđb. podnositelja ili ne, a s obzirom na činjenicu da je majka djeteta izmijenila svoje uvjerenje tvrdeći da je tužitelj ipak otac djeteta, te je tužitelj ustao s tužbom radi osporavanja očinstva. Tijekom postupka tužitelj je umro (13. svibnja 2000.) pa je parnicu, kao nasljednica, preuzela njegova majka M. P. Na temelju iscrpno provedenog dokaznog postupka, u koji je bilo uključeno i medicinsko vještačenje, provedeno 28. lipnja 1999. u Laboratoriju za sudsku i kliničku genetiku Kliničke

bolnice Split, gdje je za utvrđivanje očinstva korištena metoda određivanja DNA polimorfizma, a koja se temelji na načelu pravilnosti u prijenosu genetičkog materijala s roditelja na potomka, utvrđeno je da se tužitelj isključuje kao biološki otac mlđb. podnositelja. Usvajajući tužbeni zahtjev tužitelja, prvostupanjski je sud na utvrđeno činjenično stanje primijenio mjerodavne odredbe Zakona o braku i porodičnim odnosima ("Narodne novine", broj 51/89 - pročišćeni tekst, u nastavku: ZBPO) i to članaka 112. i 117. ZBPO-a. Prema odredbi članka 112. ZBPO-a, priznanje očinstva je neopozivo, ali temeljem odredbe članka 117. ZBPO-a, muškarac koji je priznao očinstvo, a kasnije sazna za okolnosti koje bi isključivale njegovo očinstvo, može ga tužbom osporavati. Tužba se može podnijeti u roku šest mjeseci po saznanju za okolnosti koje bi isključivale njegovo očinstvo, a najkasnije u roku od 10 godina po rođenju djeteta. Iz navedenog proizlazi da osoba koja je priznala očinstvo nema subjektivno pravo na promjenu tog priznanja, ali može to očinstvo osporavati jedino tužbom u sudskom postupku. Odlučujući o žalbi podnositelja, drugostupanjski je sud istu odbio kao neosnovanu. U postupku povodom izjavljene revizije, Vrhovni je sud potvrdio utvrđenja i pravna stajališta nižestupanjskih sudova, ocijenivši neosnovanim navode podnositelja koji su se odnosili na računanje roka za osporavanje očinstva, a isto tako i na prijedloge podnositelja za novim vještačenjem jer da je provedeno vještačenje bilo povjereno stručnoj ustanovi, provedeno egzaktnom metodom, a nalaz te ustanove je jasan i obrazložen pa nije bilo potrebe provoditi predložene daljnje dokaze novim vještačenjima. Polazeći od izloženog, Ustavni sud utvrđuje da su osporene presude donijete u pravilno i zakonito provedenim postupcima, pravilnom primjenom mjerodavnog materijalnog prava, a podnositelj nije istaknuo okolnosti koje bi upućivale na povredu odredbe članka 62. Ustava Republike Hrvatske.¹²⁷ Iako je samo priznanje očinstva neopozivo¹²⁸, uz iznimku ako muškarac sazna za činjenice koje bi isključivale njegovo očinstvo, može tužbom osporavati svoje očinstvo u roku od šest mjeseci od dana saznanja za takvu činjenicu, ali najkasnije do navršene sedme godine djeteta.¹²⁹ Iz navedenog primjera možemo vidjeti kako mu hrvatski zakonodavac dopušta podnošenje tužbe kako bi zaštitio i njegove interese, a ne samo interese majke i djeteta. Tužba nije usvojena zbog razloga opisanih u gore navedenom primjeru. Također vidimo kako hrvatski zakonodavac dopušta osobama s pravnim interesom, u ovom slučaju njegovoj majci, da nastavi postupak osporavanja očinstva, u roku od šest mjeseci, iako je došlo do smrti muškarca koji je pokrenuo postupak.¹³⁰ Iz primjera vidimo kako

¹²⁷Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, U-III/2266/2004 od 16.12.2004. <https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/USRH2004B2266AIII?>

¹²⁸ ObZ, op. cit. (bilj. 1.), čl. 65. st. 1.

¹²⁹ Ibidem, čl. 402. st. 1.

¹³⁰ Ibidem, čl. 405.

je tad rok za tužbu majčina muža radi osporavanja očinstva trajao sve do desete godine djetetova života. Trenutni ObZ, tužbu radi osporavanja očinstva ako muž majke smatra da nije biološki otac djeteta, dopušta najkasnije do navršene sedme godine djetetova života.¹³¹ Manjim objektivnim rokom, do navršene sedme godine, nastoji se zaštititi dijete te mu omogućiti uživanje roditeljske skrbi oba roditelja, kako je i propisano u ObZ-u. Dijete ima pravo ostvarivati osobne odnose s oba roditelja, osim ako je to u suprotnosti s djetetovom dobrobiti.¹³²

8. ZAKLJUČAK

U ovom radu riječ je o pravu djeteta na saznanje vlastitog podrijetla. Poblize sam obradio tematiku samog utvrđivanja majčinstva i očinstva, također dotaknuo sam se i utvrđivanja podrijetla djeteta koje je začeto medicinski pomognutom oplodnjom, poblize sam opisao dva slučaja sudske prakse u vezi s pravom djeteta na saznanje vlastitog podrijetla, te sam se bavio analiziranjem samog osporavanja podrijetla djeteta, tko ima pravo na to i koji bi bili rokovi. U svim pitanjima koja se tiču djece, mora se paziti da najbolji interes djeteta ima prednost. Ovim radom sam pokušao približiti kako je regulirano podrijetlo djeteta, utvrđivanje njegova majčinstva i očinstva prema ObZ. Konvencijom o pravima djeteta utvrđeno je pravo djeteta na saznanje vlastitog podrijetla, pravo da zna tko su mu roditelji i da uživa roditeljsku skrb. Hrvatski zakonodavac je samom mogućnošću utvrđivanja majčinstva i očinstva te njihovog osporavanja omogućio djetetu da utvrdi ili osporava svoje podrijetlo. Sama predanost prema djeci očituje se u zakonskim rokovima za podnošenje tužbe kod osporavanja majčinstva, odnosno očinstva, dok je subjektivni rok za tužbu 6 mjeseci od dana saznanja, a objektivni najkasnije do sedme godine djetetova života, rok djeteta je do 25 godine njegova života, čime mu se omogućuje da se formira u odraslog, zrelog čovjeka i stekne potrebne uvjete za život. Sami rok djeteta koji je traje do njegove 25 godine života govori nam koliko je zakonodavac posvećen samom djetetu. Osim toga, ovaj rok također ukazuje na to da zakonodavac želi osigurati da djetetu ne bude nametnuto osporavanje njegovog podrijetla u vrlo ranoj dobi kada možda nema dovoljno zrelosti za donošenje takvih važnih odluka. Dajući djetetu više vremena, zakonodavac omogućuje da se proces osporavanja ili provjere podataka o podrijetlu odvija u skladu s njegovim vlastitim emocionalnim i intelektualnim razvojem.

Ovo također može ukazivati na to da zakonodavac cijeni važnost prava djeteta na saznanje vlastitog podrijetla i želi osigurati da se to pravo može ostvariti u bilo kojoj fazi života, ako

¹³¹ Ibidem, čl. 401. st. 1.

¹³² Ibidem, čl. 5. st. 2.

postoji osnovana sumnja ili potreba za promjenom informacija o podrijetlu djeteta. U konačnici, preporučio bih hrvatskom zakonodavcu da provodi redovite izmjene i dopune zakona kako bi osigurao da su važeće odredbe u skladu s najboljim interesima djeteta i da se kontinuirano prilagođavaju promjenama u društvu i međunarodnim standardima. Djeca su fizičke osobe sa svim svojim pravima i obvezama samo im je do stjecanja poslovne sposobnosti zbog potrebe zaštite njihovih prava i dobrobiti potrebno ispravno vođenje, odnosno pomoć odraslih osoba u vidu njihovih zakonskih zastupnika. Djeca su naša budućnost i naša ostavština.

9. LITERATURA

Knjige i članci:

Hrabar, Dubravka; Korać Graovac, Aleksandra. Obiteljsko pravo i matičarstvo (2019.)

Hrabar, Dubravka; Prava djece u obitelji (1994.)

Čubelić, Ivan; Prava djece u međunarodnim dokumentima (1994.)

Hrabar, Dubravka; Zaštita djece u kaznenom postupku u promišljanjima o pravosuđu naklonjenom djeci (2018.)

Petrak, M. Pravne regule "mater semper certa est" i "pater is est quem nuptiae demonstrant" u suvremenom kontekstu (2013.)

Dr. sc. Maša Marochini Zrinski: Izazovi u primjeni i tumačenju Konvencije u Republici Hrvatskoj, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 55, 2/2018., str. 423.- 446.

Dubravka Hrabar, Nenad Hlača, Dijana Jakovac-Lozić, Aleksandra Korać Graovac, Irena Majstorović, Anica Čulo Margaletić, Ivan Šimović, "Obiteljsko pravo", Narodne novine, Zagreb, 2021

Triva, Siniša; Dika, Mihajlo, Građansko parnično procesno pravo, VII. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2004

Pravni propisi:

Obiteljski zakon: <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>

Zakon o državnim maticama: <https://www.zakon.hr/z/603/Zakon-o-dr%C5%BEavnim-maticama>

Zakon o medicinski pomognutoj oplodnji: <https://www.zakon.hr/z/248/Zakon-o-medicinski-pomognutoj-oplodnji>

Zakon o pravobranitelju za djecu: <https://www.zakon.hr/z/264/Zakon-o-pravobranitelju-za-djecu>

Konvencija o pravima djeteta: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf

Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17): <https://www.zakon.hr/z/364/%28Europska%29-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda>

Odluka i Rješenje Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-3941/2015 i dr. od 18. travnja 2023. i dva izdvojena mišljenja sudaca: <https://www.iusinfo.hr/zakonodavstvo/odluka-i-rjesenje-ustavnog-suda-republike-hrvatske-broj-u-i-3941-2015-i-dr-od-18-travnja-2023-i-dva-izdvojena-misljenja-sudaca/4>

Zakon o parničnom postupku: <https://www.zakon.hr/z/134/Zakon-o-parni%C4%8Dnom-postupku>

Zakon o općem upravnom postupku: <https://www.zakon.hr/z/65/Zakon-o-op%C4%87em-upravnom-postupku>

Internet izvori:

Priručnik o pravima djeteta u europskom pravu: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_rights_child_HRV.PDF

Naputak za provedbu Zakona o državnim maticama: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_10_117_2012.html

Pravobranitelj za djecu

<https://dijete.hr/hr/pravobranitelj/sto-i-kako-radi-pravobraniteljica/>

Izvješće o radu pravobranitelja (2022.)

<https://dijete.hr/hr/izvjesca/izvjesca-o-radu-pravobranitelja-za-djecu/>

Sudska praksa:

Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, U-III/2266/2004 od 16.12.2004.

<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/USRH2004B2266AIII?>

Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, U-III/484/1998 od 11.07.2007.

<https://www.iusinfo.hr/sudska-praksa/USRH1998B484AIII?>

Predmet Mikulić protiv Hrvatske, zahtjev broj 53176/99. (presuda od 07. veljače 2002.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22mikuli%20C4%87%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%7D>

Predmet Krušković protiv Hrvatske, zahtjev broj 46185/08. (presuda od 21. lipnja 2011.)

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22kru%20C5%A1kovi%20C4%87%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%7D>

Horvat protiv Hrvatske, zahtjev broj 51585/99. (konačna presuda od 26. listopada 2001.)

<https://cref.eakademija.com/images/presude/240-HORVAT-PROTIV-HRVATSKE.pdf>

Izjava o izvornosti

Ja, Ante Tadić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ante Tadić, v.r.

(potpis studenta)